

მეთოდოლოგია Methodic of Teaching

ქართული ფონეტიკის სწავლების პრობლემები უმაღლეს სასწავლებლებში

გაბრიელ თაგაური

საქართველოს საპატრიარქოს წმინდა ანდრია
პირველწოდებულის სახელობის უნივერსიტეტი
e-mail: gabrieltagauri@gmail.com

ფონეტიკის სასწავლო კურსის დაგეგმვისას საყურადღებო და მნიშვნელოვანი დეტალებია მისაღები მხედველობაში. მოგეხსენებათ, რომ სკოლაში მცირე დოზით, მაგრამ მაინც, ისწავლება ქართული ენის მორფოლოგია და სინტაქსი და, ამდენად, აბიტურიენტთათვის ეს საგნები, გარკვეულწილად, ნაცნობია. მაგრამ, ამავეს ვერ ვიტყვით „ფონეტიკაზე“. აღნიშნული სამეცნიერო დისციპლინა სრულიად ახალ ნაყოფს წარმოადგენს ფილოლოგიის კონტიგენტის პირველკურსელი სტუდენტებისათვის, რაც დიდი პასუხისმგებლობისა და სერიოზული სირთულის წინაშე აყენებს ლექტორებს. ამრიგად, ფონეტიკის სალექციო კურსის შედგენისას პროფესიული სიფრთხილით უნდა შევარჩიოთ საკითხები, რომელთაც არა დაუფლებითი და ათვისებითი, არამედ შემფასებლობითი და კოგნიტური კუთხით მივაწვდით ახალი ცოდნის მაძიებელ სტუდენტებს.

ვიმედოვნებთ, რომ ჩვენ მიერ შემუშავებული მოდელი პირველკურსელ სტუდენტს მისცემს ფიქრის, რაციონალური აზროვნების, ამორჩევისა და საკუთარი პოზიციის, თუნდაც, ახალი თეორიის/თვალსაზრისის დაფიქსირება-ჩამოყალიბების შესაძლებლობას და გამოუმუშავებს მას მეცნიერულ უნარებს.

საკვანძო სიტყვები: ფონეტიკის სწავლება, რაციონალური აზროვნება

შესავალი

სანამ, უშუალოდ, ფონეტიკის საკითხებზე გადავიდოდეთ, სტუდენტებს უნდა ავუხსნათ ის, რომ ენაში მიმდინარე მავნე და არაჯანსაღი პროცესები, რომლებიც, ძირითადად,

სახელმწიფოს საზღვრებს გარედანაა ინსპირირებული და პროვოცირებული, პირველრიგში, ასახვას, სწორედაც რომ, ფონემატურ სტრუქტურაზე ჰპოვებს. მსოფლიოში სულ 14 ანბანია, მაგრამ ენათა რაოდენობა კი რამდენიმე ათასს აღწევს. მიუხედავად იმისა, რომ უმეტეს ენებს თავიანთი საკუთარი დამწერლობა (გრაფიკული სისტემა) არ გააჩნიათ, ისინი მაინც იმუშავებენ და იყალიბებენ ყველასაგან განსხვავებულ „ბგერათ იდენტობას“ (ფონემატურ სისტემას). ასე მაგალითად, დასაშვებია, რომ დამწერლობის (ანბანის) მქონე ენებშიც კი არსებობდეს ისეთი ფონემა/ბგერა, ან ბგერები, რომლებიც გრაფიკულად არ გამოისახებოდნენ, მაგრამ მათ ყოველდღიურ მეტყველებაში იყენებდეს საზოგადოება. დედამიწაზე დღემდე მუშაობს უმწერლობო ენებიც. ... ცხადია, ყველა ენაში არის იდენტური ბგერები, რომლებიც კონკრეტული ენის ბუნებიდან გამომდინარე გამოითქმიან, მაგრამ, ამავე დროს, თითოეულ ენაში მოიპოვება ისეთი ფონემებიც, რომლის წარმოთქმაც მხოლოდ იმ ენაზე მეტყველ ადამიანს შეუძლია (ან სპეციალურად უნდა ისწავლო, თუმცა ხელოვნურობის ეფექტი მაინც ექნება! - გ.თ.). ამდენად, ფონემატური სტრუქტურა ერის/ეროვნების მაიდენტიფიცირებელი კოდის მატარებელ მონაცემადაც მოგვევლინება.

საქართველოს ერთიანობის მოწინააღმდეგე მტერი ყოველთვის ცდილობდა და, სამწუხაროდ, დღესაც ცდილობს, ისტორიულად ჩამოყალიბებული ერთობის დარღვევასა და ერთი ხალხის გახლეჩას ენობრივი დივერსიების მეშვეობით. ეს პოლიტიკა მე-19 საუკუნიდან მოყოლებული დღემდე წარმატებით ხორციელდება კავკასიის მთელს რეგიონში. ამიტომ, საქართველოში, როგორც გეოპოლიტიკურად ურთულეს ქვეყანაში, სანამ რაიმე ენობრივი (ლინგვისტური) საკითხი გადაწყდებოდეს, მანამ უცილობელად და ყოველმიზეზგარეშე ისტორიული ფონია გასათვალისწინებელი და მხედველობაში უთუოდ მისაღები. დასაანანია, მაგრამ, როგორც ჩანს, ეს მცირე სახელმწიფოების მძიმე ხვედრია, რომ ასეთ პატარა ერებს არ გააჩნიათ „თავისუფალი მეცნიერების“ ქონის ფუფუნება.

ძირითადი ნაწილი ფონეტიკაში ბგერები (ფონემები, და არა - გრაფემები) არტიკულაციისა (საწარმოთქმო ადგილი) და რაგვარობის (მჟღერობა-სიყრუე/სიმკვეთრე, ხშულობა-ლიაობა/ნაპრალოვნობა) მიხედვით განიყოფებიან. ცნობილია, რომ სხვადასხვა მეცნიერი ბგერათა განდასების, გნებავთ, დისტრიბუციის (განაწილება) სხვადასხვა სქემას გვთავაზობდა, ე.ი. მკვლევარი ინდივიდუალური არგუმენტაციის საფუძველზე ერთ კონკრეტულ ფონემას შესაბამის საარტიკულაციო ადგილს აკუთვნებდა და ლოგიკურ დახასიათებასაც უძებნიდა ე.წ. მატრიცაში. მაშასადამე, თეორიებით საკმაოდ დატვირთული გახლავთ არაერთგზის აღნიშნული სამეცნიერო დარგი, რომელშიც დაკარგვის დიდი საშიშროება უდგას სტუდენტს, თუ მას დროული და საჭირო მითითებები არ მიეცემა. საჭიროა, პირველ ლექციაზე ლექტორმა მსმენელ

აუდიტორიას მოახსენოს და განუმარტოს შემდეგი: ფონეტიკა შეისწავლის ადამიანთა მიერ წარმოთქმულ ბგერებს, რომელთაც ფონემები ეწოდებათ. თითოეული ბგერის წარმოქმნაში კონკრეტული ბიოლოგიური ორგანო მონაწილეობს. ამ დავალების შესასრულებლად ისინი გამოდიან ბუნებრივი, მოშვებული (ნეიტრალური, ინდიფერენტული) მდგომარეობიდან, იკავებენ განსხვავებულ მდგომს პირის აპარატში და მხოლოდ ამის შემდეგ გვრთავენ ბგერის წარმოთქმის (პერცეფციის) ნებას. **აქ უნდა ვესაუბროთ ბგერის წარმოთქმის სამ ეტაპსა და ხშულობა-ღიაობა-ნაპრალოვნობაზე იმგვარად, რომ გავაგებინოთ ამ ტერმინთა არსი.** აი, მაგალითად, გავამიჯნინოთ ერთმანეთისაგან ტერმინები: შემართვა/ექსკურსია - იმპლოზია, დაყოვნება/მწვერვალი - ოკლუზია, დამართვა/რეკურსია - ექსპლოზია და ბოლოს დავძინოთ: მიუხედავად იმისა, რომ ეს ტერმინები იდენტურ ფონეტიკურ პროცესებს ასახავენ, {იმპლოზია, ოკლუზია, ექსპლოზია} მხოლოდ ხშულ თანხმოვნებს ახასიათებთ, რამდენადაც მათი წარმოთქმის დროს, დახშული პირის აპარატი იხსენბა რა სწრაფად, იქმნება სკდომის (explosion = აფეთქება) ეფექტი. შემდეგ ასე განვაგრძოთ ჩვენი ლექცია: ჩვენს მიერ გამოთქმული, აბსოლუტურად ყველა ბგერა, იმის მიხედვით, თუ როგორ სმენით აღქმას იწვევს ჩვენში, სპეციფიკური ფონემატური თავისთავადობით ხასიათდება (რაგვარობა). **აქ უნდა ვესაუბროთ მჟღერობა-სიყრუე/სიმკვეთრე-ფშვინვიერობაზე** იმგვარად, რომ გავაგებინოთ ამ ტერმინთა არსი. მაგალითად, მივაქცევინოთ ყურადღება, რომ თანხმოვნები ორი ნიშნით იყოფიან: მჟღერობითა და სიყრუით. გვეჩონია შემთხვევა, რომ ფონეტიკის კურსის გავლის შემდეგ სტუდენტს არ სცოდნია აღნიშნული. ამავე თემის საზღვრებში, აუცილებელია ვამცნოთ: ქართულში, უკლებლივ ყველა ხმოვანი (V, ვოკალი) ღია, და ამდენად, ყველაზე რეზონატორულ (მჟღერ, ხმიერ) ბგერას წარმოადგენს. ამრიგად, ხმოვნებთან მიმართებაში არ გამოიყენება ისეთი ტერმინები, როგორებიცაა: ხშული, ნაპრალოვანი (ნაპრალოვანი=ნახევრადხშული), ფშვინვიერი, ყრუ, მკვეთრი (მკვეთრი=“ყრუს“ ნაირსახეობა). აქ კი, ე.წ. ხმოვანთა სამკუთხედის გამოყენებით, გამოწვლილვით უნდა შევასწავლოთ პირველკურსელ სტუდენტს თითოეული ხმოვანი და აღნიშნული ღონისძიებების ფარგლებში ვესაუბროთ ისეთ ფონეტიკურ მოვლენებზე, რასაც [ასიმილაცია, დისიმილაცია, დავიწროება, ჰაპლოლოგია, კონტამინაცია...] ჰქვია. როდესაც ყველა ამ ეტაპს გავივლით, უკვე მიზანშეწონილად ჩაითვლება კონსონანტთა სამეულების, წყვილებისა, თუ ცალკე მდგომი ბგერების (ცალეულების) საკითხებზე გადასვლა. აქ არა კრებსითად და ზოგადად უნდა შევეხოთ საკითხში შემავალ თემებს, არამედ, უმჯობესია, პრიველკურსელს სათითაოდ მივაწოდოთ თითოეული მეცნიერის ჰიპოთეზა და ამას ერთი ლექციის ნაცვლად რამდენიმე ლექცია დავუთმოთ. ბუნებრივია, თემატიკის მიმდინარება დღის წესრიგში დააყენებს ისეთი ცნებების შემოტანის აუცილებლობას, როგორებიცაა: მეტათეზისი, სუბსტიტუცია და მსგ.

აუცილებელია, აქვე ავუხსნათ ბგერათშეერთების 3 წესი: I. საზიარო არტიკულაცია; II. არტიკულაციის უმოკლესი გზა, ე.წ. „დიფთონგიზაცია“; III. არტიკულაციის ერთჟამიერობა/თანაჟამიერობა - თანხმოვანთა ჰარმონიული კომპლექსები და „დეცესიურობა“, როგორც დამატებითი მახასიათებელი ჰარმონიულობისათვის გ. ახვლედიანის აზრით.

მოცემულობას ართულებს შემდეგი გარემოება, კერძოდ, თუ **როგორ დავუკავშიროთ ერთმანეთს ეს ორი მონაცემი: „არტიკულაცია“ და „რაგვარობა“**. დავუშვათ, რომ აუდიტორიის წინაშე გავაჟღერეთ ასეთი ფრაზა: „ლიაობა/ნაპრალოვნობა იწვევს მჟღერობას, სხვაგვარად, თუ თანხმოვანს წარმოთქმამდე ჰაერი ეპარება, ის, უთუოდ, მჟღერია (სონორია).“ ერთი შეხედვით, ძალიან გამართულ და ჭკვიანურ წინადადებას ჰგავს, მაგრამ თუ საკითხს ჩავუღრმავებთ, მივხვდებით, რომ ეს თეორია მცდარია, რადგანაც [ბ, დ, ძ, ჯ, გ] სრულად ხშული თანხმოვნებიც მჟღერები არიან სპირანტ კონსონანტთა [ზ, ჟ, მ, ნ, რ, ლ] პარალელურად. სონორობა მჟღერობას ნიშნავს, ხოლო მჟღერობა კი თავისთავად ხმის მონაწილეობას გულისხმობს ამა თუ იმ ფონემის წარმოთქმისას. ახლა ასეთი წინადადება ვუთხარით ამავე სტუდენტებს: ის თანხმოვნები, რომელთა პერცეფციის დროსაც სახმო სიმები, ე.წ. იოგები ჩართულია, მჟღერებად შეგვიძლია მივიჩნიოთ. ლოგიკურად მოაზროვნე სტუდენტი აუცილებლად დაგვისვამს ასეთ კითხვას: კი მაგრამ, რაღაცა დოზით ხომ ყველა ბგერის წარმოთქმაში თამაშობს როლს იოგები, ვინაიდან მათ გარეშე (არარსებობისას) ხომ ვერცერთ ბგერას ვერ წარმოვთქვამდით? ჩვენი აზრით, საუკეთესო ახსნა მიიღებს ამგვარ სახეს: **ზოგჯერ ღიაობა/ნაპრალოვნობა განაპირობებს მჟღერობასაც**, მაგრამ არა ყველა შემთხვევაში. ის კი შეიძლება ვიფიქროთ, რომ თუ კონსონანტის (თანხმოვნის) წარმოთქმისას გვესმის რაიმე ხმოვანი ხმა, ის მჟღერია. ამიტომაც ასპირატები [ფ, თ, ც, ჩ, ქ], სისინა [ს] და შიშინა [შ] ყრუ თანხმოვნებს წარმოადგენენ. აქვე განვმარტავთ ჩვენ მიერ აქ გამოყენებულ ტერმინსაც - „ხმოვანი ხმა“: ჩურჩულიც ხმის ერთგვარი სახეობაა, რასაც დაადასტურებს ქართულ მეტყველებაში ხშირად ხმარებული შესიტყვება/სინტაგმა: ხმადაბლა ლაპარაკი (ე.ი. ჩურჩული) და ხმამაღლა ლაპარაკი. მაგ. /ასე ხმადაბლა ნუ ლაპარაკობ, ცოტა ხმამაღლა, ხმას აუწიე!

ამრიგად, ლექტორი ვალდებულია ისე აუხსნას მსმენელ აუდიტორიას ესა თუ ის საკვანძო ლინგვისტური მოვლენა, რომ მისმა სტუდენტებმა შეძლონ მიწოდებულ, ნასწავლ საკითხთა ერთმანეთისაგან გამიჯვნა მსგავსება-განსხვავებების ნიშნით, და შემდგომ ამ ცოდნის პრაქტიკაში გამოყენება და რეალიზება. კიდევ ერთ მაგალითს მოვიყვანთ: [გქკ] სამეულს ზოგი მეცნიერი უკანაენისმიერ (დორსალურ / გუტურალურ) ბგერებად მიიჩნევს, ხოლო მკვლევართა ნაწილი მათ ველარულ (რბილ სასისმიერ) ბგერათა ჯგუფს განაკუთვნებს, რამდენადაც ხსენებულ თანხმოვანთა წარმოთქმისას ენის ზურგი ზედა რბილ სასას ეხება. არსებობს აზრი, რომ ესენი ყელისმიერი ბგერებია, რადგანაც ისინი ყელის მიდამოში წარმოითქმიან. ასევე, [ყ] ზოგისათვის

ლარინგალურია (ხორხისმიერი), ზოგისათვის კი ფარინგალური (ხახისმიერი) თანხმოვანია. საქმე ისაა, რომ დასმული ამოცანის გადაჭრის ქვაკუთხედად გვევლინება ის ფაქტორი, თუ რომელ ორგანოში წარმოიქმნება ბგერა, ან რომელი ორგანოს მეშვეობით გამოითქმის ის. აღნიშნულ საკითხს კი მეცნიერები ინდივიდუალური საზომით უყურებდნენ და აფასებდნენ. აქედან გამომდინარე, ფრიად მნიშვნელოვან და გასათვალისწინებელ ღონისძიებად, გნებავთ, ინიციატივად გვესახება ის, რომ ლექტორმა საგამოცდო ბილეთში მეტი კონკრეტიზაცია შემატოს საკითხს, რაც საგამოცდო საკითხის ამგვარ ფორმირებას გულისხმობს: **კონკრეტული ბგერის, ან ბგერათა ჯგუფის დახასიათება (რომელიმე ერთი მეცნიერის მიხედვით - არგუმენტაცია და განკუთვნილობის კრიტერიუმები).** და, ბოლოს, ტერმინებსაც უნდა შევეხოთ. ყველა ტერმინს საერთაშორისო ანალოგი მოეძებნება; მეტიც, რიგი ტერმინებისათვის კი დღესაც არაა შექმნილი ქართული შესატყვისი. ამ თვალსაზრისით, არც ენათმეცნიერებამ გამონაკლისი, და, არა-თუ გამონაკლისი, დაკვირვებული თვალი მარტივად შეამჩნევს, რომ ტერმინთა არნახული სიჭრელეა. ერთ ტერმინს ზოგჯერ რამდენიმე (ორი, ან სამი) შესატყვისიც კი მიესადაგება: **ნაპრალოვანი** - სპირანტი, ფრიკატივი; **ყვლხშული** - გლოტალიზებული, აბრუპტივი, ყრუმკვეთრი; ასევე: **ზაგისმიერი** - ლაბიალური; **ცხვირისმიერი** - ნაზალური; **კბილისმიერი** - დენტალური/პრე-ალვეოლარული; **ნუნისმიერი** - ალვეოლარული/პოსტდენტალური; **მაგარი სასისმიერი** - პალატალური/პოსტალვეოლარული; **რბილ სასისმიერი** - ველარული/ პოსტპალატალური; **უკანაენისმიერი** - დორსალური, გუტურალური; **ხახისმიერი** - ფარინგალური; **ხორხისმიერი** - ლარინგალური; **ლატერალი** - გვერდითა ნაპრალი; **ფშვინვა** - ასპირაცია და. ა.შ. მაგრამ: დეტერმინანტი - [განსაზღვრული?] დამეთანხმებით, რომ სტუდენტი ტერმინოლოგიაში კარგად უნდა ერკვეოდეს და ყველა მშობლიური და საერთაშორისო (აქ. ლათინური) ტერმინის ხარისხიანი ცოდნა მართებს. ამის გარეშე, სრულიად შესაძლებელია, სტუდენტს სხვა ავტორთან სხვა, მისთვის უცნობი, ტერმინი შეხვდეს და ვერ გაარკვიოს, რაზეა საუბარი, ანდაც ჩათვალოს, რომ ლექციაზე, ჯერ კიდევ, აუხსნელ და დაუმუშავებელ საკითხს კითხულობს, რაც ზოგიერთში პროტესტის გრძნობასაც კი აღძრავს, ან უცხო ტერმინი უსწავლელობის (განზრახ არწაკითხვის) საბაბი შეიქნება. პირადად შევსწრებივართ ფაქტებს, როდესაც მაღალკურსელი ფილოლოგი ვერ ასხვავებდა ტერმინებს - 1. სონორი (ის მჟღერი თანხმოვნები, რომელთაც არ მოეპოვებათ ყრუ შესატყვისები/ალოფონები; მაგ. [ბ] არ არის სონორი, რადგან მის შესატყვის ფონემად, ასევე, ბილაბიალური და ყრუ-ფშვინვიერი [გ] გამოდის); 2. სონანტი (ფონემა, რომელიც ზოგ შემთხვევაში ხმოვნად რეალიზდება, ზოგშიც კი -თანხმოვნად, ე.ი. ხან ქმნის მარცვალს, ხან მარცვლის შექმნის უუნაროა. ჩვენ არ ვცნობთ ტერმინ „ნახევარხმოვანს“, რადგან მთელს მსოფლიოში, როგორც წესი, ბგერები ხმოვნებად და თანხმოვნებად განიყოფებიან/ჯგუფდებიან, ანუ ბგერა ან

ხმოვანია, ან თანხმოვანი. მას შემდეგ, რაც ქართულ მეცნიერებაში გამოჩნდა გამყრელიძე-მაჭავარიანის ახალი ნაშრომი „სონანტოთა სისტემა და აბლაუტი ქართველურ ენებში“, რომლის მიხედვითაც [მ, ნ, რ, ლ] სონანტებია, სონანტობა გაიგივებული იქნა სონორობასთანაც (მჟღერობასთან), და, შესაბამისად, ამან ამ ორი განსხვავებული ტერმინის აღრევა გამოიწვია. ზოგადად, კავკასიურ ენებში თანხმოვნებისათვის სონანტობა დამახასიათებელია, მაგრამ ქართულ ენაში სონანტებად ოდენ უმარცვლო „უ“ და „ი“ გვევლინებიან); 3. სპირანტი (ნაპრალოვანი). **ამრიგად, საჭიროდ ვრაცხთ, რომ მინიმუმ ორი ლექცია მაინც დაეთმოს ტერმინოლოგიაში სტუდენტის განსწავლას.**

გასულ საუკუნეში თსუ-ს ბაზაზე ნაყოფიერად მუშაობდა „ახალი ქართული ენის“ კათედრა, რომლის ეგიდითაც არაერთი საფუძვლიანი სამეცნიერო ნაშრომი გამოქვეყნდა. ამ ნაშრომებში თავს იყრიდა იმ დროის თანამედროვე და მოწინავე მეცნიერთა მაღალმეცნიერულ დონეზე დასაბუთებული ახალი ჰიპოთეზები. ასევე, 1945 წლიდან ენათმეცნიერების ინსტიტუტი აქტიურად გამოსცემდა „იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერების“ (იკე) ტომეულებს, სადაც სრული სიზუსტითა და ლოგიკური მსვლელობის დაცვით იბერიულ-კავკასიური ენებისათვის დამახასიათებელი უამრავი ახალ-ახალი ლინგვისტური საკითხი შუქდებოდა. ვფიქრობთ, რომ თუ პარალელურად ამ წიგნებთანაც ვასწავლით ფილოლოგიის / ჰუმ. მეცნიერებების პროგრამის სტუდენტებს, არ იქნება ურიგო, რამდენადაც ამ წიგნებიდან ისინი საკითხის დასმის, საკითხის გადაჭრისა და ახალი თვალსაზრისის (თეორიის) ჩამოყალიბების წესებსა და პრინციპებს ისწავლიან.

საჭიროა, სტუდენტებს დარგის/მიმართულების პრობლემურ ნიუანსებზე გავუმახვილოთ ყურადღება და, საერთოდაც მიგვაჩნია, რომ ქართული ენის სწავლება, სწორედაც რომ, ენის სისტემატიზაციისაკენ უნდა იყოს მიმართული, რათა კურსდამთავრებულმა ფილოლოგებმა (ბაკალავრებმა, მაგისტრებმა, დოქტორებმა) თავიანთი კვლევებით აღნიშნული სამეცნიერო დისციპლინის განვითარებას შეუწყონ ხელი. ჩვენი აზრით, როგორც ფონეტიკაში, ასევე მორფოლოგია-სინტაქსში, ტერმინთა არა ცვლა, ან შემცირება, არამედ არსებულ დეფინიციათა მცირედი კორექტირებაა საჭირო.

სამწუხაროდ, ამ გადასახედიდან ქართულ (პროფესიულ! - გ.თ.) ენათმეცნიერებას მომავალი არ აქვს და ამ ეტაპზე, პრობლემის სირთულისა და მასშტაბურობის გათვალისწინებით, **სიტუაციის გამოსწორება, რაც ქვეყანაში აღნიშნული დარგისადმი მზრუნველობის გამოჩენასა და მის გადარჩენას გულისხმობს, უკვე სახელმწიფოს პრეროგატივაა.**

ვიმედოვნებთ, რომ ჩვენ მიერ შემუშავებული მოდელი პირველკურსელ სტუდენტს მისცემს ფიქრის, რაციონალური აზროვნების, ამორჩევისა და საკუთარი პოზიციის, თუნდაც, ახალი თვალსაზრისის დაფიქსირება-ჩამოყალიბების შესაძლებლობას და გამოუმუშავებს მას მეცნიერულ უნარებს.

ცხადია, აქ ნათქვამით ვერ ამოიწურება საკითხი, ამიტომაც დარგის დეველოპმოსილ, თუ დამწყებ ახალგაზრდა სპეციალისტებს კიდევ ბევრი ფიქრი გვმართებს ნაშრომში გაშუქებულ პრობლემატიკაზე, რათა ერთობლივი ძალებით მთავარი აქტორები გაეხდეთ ქართული ენათმეცნიერების შემდგომი მზარდი და უცილობელი განვითარებისა.

ფონეტიკის (სრული) სალექციო კურსი:

1. საგნის სპეციფიკა (რას შეისწავლის და რაში გამოგვადგება მისი ცოდნა?) – **1 ლექცია**
2. საწარმოთქმო ორგანოების მონაწილეობა ბგერათა წარმოთქმაში (გრაფემა და ფონემა; პირის აპარატი; ღიაობა-ხშულობა-ნაპრალოვნობა; ბგერის წარმოთქმის /პერცეფციის/ 3 ეტაპი) – **1 ლექცია**
3. ხმოვანთა დახასიათება (ხმოვანთა სამკუთხედის მიხედვით) – **2 ლექცია**
4. თანხმოვანთა დახასიათება (სახმო სიმების მოჭიმულობა-მოშვებულობა; მჟღერობა-სიყრუე/ფშვინვიერობა-სიმკვეთრე/, სამეულები, წყვილულები, ცალეულები, აფრიკატები, თანხმოვანთა განაწილება ე.წ. „მატრიცაში“ - მეცნიერთა თვალსაზრისები, ბგერათმეერთების გზები, ბგერათვომპლექსების სახეები: ჰარმონიული კომპლექსები, არტიკულაციის 3 წესი+აქცესიურობა/დეცესიურობა) – **2 ლექცია**
5. ფონეტიკური პროცესები/მოვლენები (ასიმილაცია, დისიმილაცია, ჰაპლოლოგია, კონტა-მინაცია, სუბსტიტუცია, მეტათეზისი და ა.შ.: მათი გამომწვევი მიზეზები და მიმდინარეობა) – **2 ლექცია**
6. დარგობრივი ტერმინოლოგია (ქართული და საერთაშორისო ტერმინები - დეფინიცია და გამიჯვნა) – **2 ლექცია**
7. უცხო ენიდან ბგერების გადმოღების წესები (სატრანსლიტერაციო სქემა, სუბსტრატი, სუპერსტრატი, ადსტრატი, ფონემატური მდგომარეობა დიგლოსისა ან მულტილინგვიზმის შემთხვევაში, ენობრივი იზოგლოსები) – **2 ლექცია**
8. ენობრივი პოლიტიკა კავკასიაში (ზოგადი მასალა) – **2 ლექცია**
9. დამოუკიდებელი სამუშაო (შიდა სააუდიტორიო „საკონტროლო წერის“ ორგანიზება; სტუდენტის მიერ ფონეტიკური რთული ამოცანებისა და სადაო საკითხების დამოუკიდებლად გადაჭრა და საკუთარი გადაწყვეტილების არგუმენტირება გავლილი მასალის საფუძველზე) – **1 ლექცია**

ჯამში: 15 ლექცია

ლიტერატურა:

1. ახვლედიანი გ. (რედაქციით) – „ენათმეცნიერების შესავლის საკითხები“, თბ. 1972
2. გამყრელიძე თ. , მაჭავარიანი გ. – „სონანტა სისტემა და აბლაუტი ქართველურ ენებში“, თბ. 1965
3. გამყრელიძე თ. , კიკნაძე ზ. , შადური ი. , შენგელაია ნ. – „თეორიული ენათმეცნიერების კურსი“, თბ. 2003

4. თოფურია ვ. – „ფონეტიკური დაკვირვებანი ქართველურ ენებში: ბგერით მოვლენათა თანამიმდევრობა“, ტფ. 1930
5. თოფურია ვ. – „შრომები“, ტ. 3. თბ. 1979
6. კვაჭაძე ლ. – „თანამედროვე ქართული ენის სინტაქსი“, თბ. 2010
7. მიქაძე მ. – „ქართული ენა“ (ენის ისტორიის, ფონეტიკის, პალეოგრაფიის, გრაფიკის, ორთოგრაფია-ორთოეპიის, ლექსიკოლოგია-ლექსიკოგრაფიის საკითხები), სალექციო კურსი, ქუთაისი. 2015
8. მიქაძე მ. – „ქართული ენის სწავლების მეთოდის დაწესებით საფეხურზე“, ქუთ. 2018
9. ონიანი ალ. – „თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენა: (ფონეტიკა-ფონოლოგია, მორფოლოგია)“, თბ. 2003
10. უთურგაძე თ. – „ქართული ენის ფონემატური სტრუქტურა“, თბ. 1976
11. ფუტყარაძე ტ. – „ქართული სამწიგნობრო ენის ფონეტიკა“, თბ. 2014
12. შანიძე ა. – „ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები“, თბ. 1973
13. ჩიქობავა არნ. – „ქართული ენის ზოგადი დახასიათება“, თბ. 1998
14. ჯორბენაძე ბ. – „ენა და კულტურა“, თბ. 1997

Gabriel Tagauri

Challenges for teaching Georgian language Phonetics in high schools

Abstract

Significant and important details should be taken into account when planning a Phonetics training course. As you know, the Morphology and Syntax of the Georgian language are taught in small doses at school, and thus, these subjects are somewhat familiar to the entrants. But we can not say the same about "Phonetics". This scientific discipline is a completely new fruit for first-year students of the Philology contingent, which puts lecturers in front of great responsibilities and serious difficulties. Thus, when working out a Phonetics lecture course, we must carefully select the issues that we will provide to students seeking new knowledge, not in terms of learning and mastery, but in terms of **assessment and cognition**. We hope that the model we have developed will give the freshman the opportunity to think rationally, to choose and to formulate his own position, even to identify/develop a new theory/point of view, and to create his scientific skills.

რეცენზენტი: პროფესორი მ. მიქაძე